

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2022)

Kadri H. YILMAZ

Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş
Veli Üniversitesi
kyilmaz84@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2117-6633>

Kadrî Efendi'nin Manzum *Rind ü Zâhid*'i

Poetic Rind ü Zâhid of Kadrî Efendi

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 21.07.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 08.08.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2022

Atıf/Citation

Yılmaz, K. H. (2022). Kadrî Efendi'nin Manzum *Rind ü Zâhid*'i . *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (2), 627-644. <https://doi.org/10.34083/akaded.1146657>

Yılmaz, K. H. (2022). Poetic *Rind ü Zâhid* of Kadrî Efendi. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (2), 627-644. <https://doi.org/10.34083/akaded.1146657>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Mecmualar, biyografik kaynaklara girmiş şairlerin bilinen şiirlerinin yanında bilinmeyen şiirlerinin de gün yüzüne çıkmasına imkân sağlar. Aynı zamanda mecmualar, çeşitli nedenlerle biyografik kaynaklarda kendilerine yer verilmeyen şairlerin ve onların şiirlerinin de ortaya çıkmasına imkân sağlar. Bu yazıda yer verilen *Rind ü Zâhid* hikâyesi de Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan B. or. 73 künyesiyle kayıtlı olan bir mecmuada bulunmuştur. Mecmuda şiirleri bulunan şairler, büyük çoğunlukla 16. ve 17. asırlarda yaşamış şairlerden oluşmaktadır. Hikâyenin müellifi olan Kadri'nin söz konusu asırlarda yaşamış şairlerden hangisi olduğu tam olarak tespit edilememekle birlikte, birtakım çıkarımlarda bulunulmuştur.

Günümüze değin Türk edebiyatında tek örneği Fuzûlî'ye ait, mensur ve Farsça yazılmış olan *Rind ü Zâhid* temalı esere, Kadri'nin mesnevi formundaki Türkçe hikâyesini de eklemek yerinde olacaktır. Zâhid ve rind tipleri Fuzûlî'nin eserinde baba ve oğul temsilinde görülmektedir. Ancak Kadri'nin eseri için bunu söylemek mümkün değildir. Onun eserinde zâhid ile rind, daha çok klasik doğu edebiyatlarında sürekli birer çatışma hâlinde olan iki zıt karakter niteliğinde işlenmektedir. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan hikâye 74 beyitten oluşmaktadır. Transkripsiyonlu metnine de yer verilen makalede, bu hikâye şekil ve içerik açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadri Efendi, Rind ü Zâhid, Fuzûlî, mecmua

Abstract

Poetry collections allow the unknown poems of poets who entered biographical sources to come to light as well as their known poems. At the same time, poetry collections also allow the emergence of poets and their poems that are not included in biographical sources for various reasons. The story of Rind ü Zâhid, which is included in this article, was also found in a journal in the Leibzig University Library, registered with its B. or. 73 tag. The poets whose poems are in the journal consist of poets who almost lived in the 16th and 17th centuries. Although it cannot be determined exactly which of the poets who lived in the mentioned centuries, Kadri, who is the author of the story is, some inferences have been made. It would be appropriate to add Kadri's Turkish story in the form of masnavi to the Rind ü Zâhid themed work, the only example of which in Turkish literature belongs to Fuzûlî, written in prose and in Persian. Zâhid and rind personalities are seen in the representation of father and son in Fuzûlî's work. But it is not possible to say this for Kadri's work. In his work, zahid and rind are handled as two opposite characters, who are in constant conflict in classical eastern literatures. The story, written in mathnavi form, consists of 74 couplets. In the article, which also includes the transcription text, this story has been tried to be examined in terms of form and content.

Keywords: Kadri Efendi, Rind ü Zâhid, Fuzûlî, poetry collection

Giriş

Edebî metinler, daha önce ortaya konulmuş metinlerden hareketle oluşturulurlar. Bu metinlerin bir kısmının modeli geçmişte olmakla birlikte, bir kısmı da geçmişteki farklı metinlerin yeni şartlarda değerlendirilmesinden yararlanılarak ortaya konur. Metinler arasındaki bu ilişkiler, yazarlar arası ilişkilerin yanında kültür ilişkisine ve dünyayı paylaşma ilişkisine de bağlanabilir (Aktaş, 2013, s. 27). Klasik Türk edebiyatında da *Leylâ ve Mecnûn*, *Yûsûf u Züleyhâ*, *Hüsrev ü Şîrîn* gibi çift kahramanlı hikâyelerin yanında *Gül ile Bülbül*, *Sıhhat u Maraz*, *Beng ü Bâde* ve *Rind ü Zâhid* gibi temsili/alegorik hikâyelerin varlığından da söz edilebilir. Adı geçen hikâyelerin farklı dönemlerde farklı şairler tarafından birçok örneği verilmiştir. Ancak literatüre bakıldığında, Türk edebiyatı dairesinde Fuzûlî'nin *Rind ü Zâhid*'inin başka bir örneğine rastlanmaz. Farsça olarak kaleme alınmış söz konusu eserin bir de 1220/1804 yılında Sâlim (ö. 1220/1836'dan önce) tarafından *Muhâvere-i Rind ü Zâhid* (Sucu, 2004, 2007) isimli bir tercümesi bulunmaktadır. Fuzûlî'nin *Rind ü Zâhid*'i, zâhidi temsil eden baba ile rindi temsil eden oğlu arasındaki “akıl” ve “gönül” çatışmasının münazara şeklinde ve nasihat içerikli anlatımından ibarettir (Ayan, 1993). İçerisinde manzum parçalar da bulunmakla birlikte, Fuzûlî'nin mensur olarak kaleme aldığı eserine nazaran Kadrî Efendi'nin metni, manzum olarak mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Bu iki eseri gerek muhteva gerekse şekil yönünden mukayese etmek güçtür. Fuzûlî'nin eseri yukarıda da ifade edildiği üzere, zâhid ve rindi temsil eden baba ve oğul arasındaki diyaloglar üzerine kurulmuş iken; Kadrî Efendi'nin hikâyesindeki rind ile zâhid, klasik doğu edebiyatlarında sürekli çatışma halindeki iki zıt karakterin herhangi bir temsil olmaksızın anlatıldığı bir kısma niteliği taşımaktadır denilebilir. İki eserin bulunduğu ortak payda, geleneğin ortak malzemesine ait bu iki zıt tipin etrafında gelişen olaylar ve verilen ortak mesajlardır. Kadrî Efendi'nin eseri hem manzum hem de Fuzûlî'nin eserine göre oldukça muhtasar kalmaktadır. Fuzûlî'nin eserinde hikâye, “Acem diyarı”nda geçmektedir. Kadrî Efendi'nin manzûmesi ise “Kim devr-i Mesîh'de bir âdem / Var idi büzürg ki mu'azzam” beytiyle başlar ve hikâyenin Hz. İsa devrinde geçtiğini bildirir.

Kadrî'nin ana kahramanları rind ve zâhid olan manzumesi, zâhidin Hz. İsa ile görüşmesi ile Hızır'ın Hz. Musa ile görüşmesi bakımından bir benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Kadrî'nin hikâyeyi kurgularken Hızır kıssasından etkilenmiş olduğu söylenebilir.

Genellikle bağımsız birer eser hüviyetinde olan mesneviler, bazen çeşitli mecmualarda, kitaplarda ve divanlarda da kendilerine yer bulabilirler (Kartal, 2013, s.17). Nitekim dinî-ahlâkî içerikli bir kısa mesnevi şeklinde tanımlanabilecek olan

Kadrî Efendi'nin 74 beyit tutarındaki manzumesine de, aşağıda özellikleri verilen bir mecmuada rastlanmıştır.

Mesnevinin Müellifi Kadri Efendi

Mesnevinin yer aldığı mecmuada bulunan şairler 16. ve 17. yüzyıllarda yaşamış şairlerden müteşekkildir. Mecmuada şairleri bulunan şairler içerisinde vefat tarihi en geç olan şairin Tıflî Çelebi (ö. 1070/1660) olması, mecmuanın 17. yüzyılda tertip edildiği konusunda hüküm vermeye imkân tanır. Biyografik kaynaklara göre 16. ve 17. yüzyıllarda yaşamış Kadri mahlaslı 10 şair bulunmaktadır. Ancak bu yazıda mesnevisi neşredilen Kadri'nin bu 10 şairden hangisi olduğu hakkında kesin hüküm vermek güçtür. Şimdilik elde eseri olan tek Kadri, 17. yüzyılda yaşamış olan Antepli Kadri'dir ve onun *Divan*'ında (Külahlıoğlu, 1997) da makaleye konu olan hikâye bulunmamaktadır. Mecmua mürettibinin metnin başlığında müellifi "Kadri Efendi" olarak yazması onun bir devlet görevinde bulunduğu fikrini uyandırabilir. Buradan hareket edilirse, müellifin hangi Kadri olduğu ihtimali, Şeyhülislam Abdülkadir Efendi¹ (ö. 959/1551), Kadri, Suûdîzâde Seyyid Abdülkadir Efendi², müderris (ö. 1004/1596), Kadri Bey³ (ö.?, 16.yy), Kadri Çelebi⁴, kazasker (ö. ?, 16. yy), Kadri⁵, kadı, nakibüleşraf (ö. 1013/1604), Kadri, Receb Efendi⁶, kadı (ö. 1094/1683), olmak üzere altıya düşürülebilir. Ancak yine de bu şairlerin hiçbirisinin biyografisinde söz konusu hikâyeyi yazdıklarına dair bir işaret bulunamamıştır.

Mesnevinin Şekil ve İçerik Özellikleri

Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış olan hikâye "Ez Nigâh u Gamze-i Kadri Efendi" başlığını taşımaktadır. Mefûlü mefâilün feûlün vezniyle yazılmış olan manzûme toplam 74 beyitten oluşmaktadır. Şairin 24 beyitte (%32) redif kullandığı görülür. Bunların 20'si ek, 3'ü kelime, 1'i de ek+kelime şeklindedir. Geri kalan beyitlerde ise mücerred kafiyenin yoğunluğu dikkati çeker. Eserin, besmele, tevhid, münacat, na't, din büyükleri ve devlet büyüklerine övgü, sebab-i elif klasik mesnevi bölümlerini içerdiği söylenemez. Hikâye ilk beyitten itibaren zâhid tasviriyile başlar. Ayrıca metnin sade ve anlaşılır bir anlatım tarzının benimsendiği söylenebilir.

¹ Şairin biyografisi için bk. (Karagözlü, 2014), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-abdulkadir-seyhulislam-abdulkadir>

² Şairin biyografisi için bk. (Yılmaz, 2014), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-suudizade-seyyid-abdulkadir>

³ Şairin biyografisi için bk. (Kaplan, 2014), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-kadri-bey>

⁴ Şairin biyografisi için bk. (Yılmaz, 2014), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-kadri-celebi>

⁵ Şairin biyografisi için bk. (Köksal, 2013), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri>

⁶ Şairin biyografisi için bk. (Ekinci, 2014), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-receb-efendi>

Olay Örgüsü

Metin, Mesih zamanında yaşayan, bir mağarada, dünya nimetlerinden vazgeçmiş aynı zamanda hikâyenin ana kahramanı olan zâhidi tanıtarak başlar. Devamında Hz. İsa'nın onu ziyaret etmesi, bu ziyaret karşısında zâhidin kibre kapılması gelir. Sonrasında ibadetle ilgisi olmayan, ikinci kahraman olan günahkâr rind hikâyeye dâhil olur. Rindin gezintiye çıktığı bir gün Hz. İsa ile zâhidi birlikte görmesi ona hidayet kapısını aralar. İşlediği günahlardan Allah'a sığınıp gönülden tövbe eder. Zâhid ise bu duruma çok şaşırır ve yıllarca ettiği ibadetlerin bir kıymeti olmadığı kanısına varır. Daha da ileri gidip rindi cennette görse, cennete bile girmeyeceğini ifade eder. Onun bu kibirli hali Allah katında kabul görmez. Cebrail ile Hz. İsa vasıtasıyla üzülmemesi, Allah'ın onun ibadetlerine ihtiyacı olmadığı, asıl olanın gönül saflığı olduğu konusunda zâhide haber gönderilir. Bu haber üzerine zâhid de Allah'a teslim olur. Ardından kimseyi küçük görmemesi, Allah'tan ve onun dünyadaki dostları olan evliyalardan ümidini kesmeyip yardım dilemesi konusunda Allah nasihati ile metin son bulur.

Kişiler

Ana kahramanları zâhid ile rind olan hikâyede, Hz. İsa, vahiy meleği Cebrail görülmektedir.

Zâhid, dinî kaidelere bağlı, görünüşe önem veren kendi fikirlerine uymayan şeyleri eleştiren tipi temsil eder (Şentürk, 1996, 3). Metinde de yaptığı ibadetleri minnet derecesine getirecek boyutta kibirli, rindi hor gören ve riyakâr bir konumdadır:

Ol zâhid-i bî-şu'ür-ı sâlûs

Nâdânlığile kaldı me'yûs (60)⁷

Rind ise zâhidin aksine, dinî vecibeleri yerine getirme bakımından noksan, kendini şaraba vermiş ancak yaptığı işlerde samimi kişiyi temsil eder. Nitekim gönül saflığıyla ettiği tövbe Allah tarafından kabul edilir:

Var idi meger o demde meşhûr
Bir rind-i cihân şalâhdan dūr

Bir dūn idi hayra mağz-ı bî-nūr
Görür gözi idi cām-ı billūr

⁷ Beyitlerin yanlarında parantez içerisinde verilen numaralar metindeki beyit numaralarını göstermektedir.

Almamış idi namâz dadın
İlden işidirdi ancağ adın (19-22)

Hız. İsa, mağarada uzlete çekilmiş olan zâhidi ziyaret edip onunla sohbet eden, Cebrail tarafından zâhide iletmek üzere mesaj alan kişi konumundadır.

Günlerde meger Mesih-i hoş-dem
Peygamber-i Hudâ-yı ʿâlem

Ol tîre gönüllerin çerâğı
Seyrân iderek otağ-ı verâ

Luftından aña kırup mürüvvet
Ol zâhidi eyledi ziyâret

Karşuladı zâhid itdi ikrâm
Görüşdi şorışdı tıtdı ârâm (9-12)

İlahi emirleri meleklere ve peygamberlere iletmekle görevli vahiy meleği olan Cebrail, metinde de Allah tarafından gönderilen bir mesajı Hız. İsa'ya ulaştırmasıyla yer almaktadır.

Deryâ-yı celâl itdi tûfân
Cibrîl-i emîne kıldı fermân

ʿİsâ'ya didi varup selâm it
Benden aña nice kelâm it (51-52)

Zaman ve Mekân

Metinde gerçek bir zaman ve mekândan söz etmek pek mümkün gözükmemektedir. Olayın başladığı zaman, metnin hemen başında ifade edilen Mesih zamanında bir insanın (zâhid) yaşaması şeklindedir. Hatta zâhid, Mesih'in onu ziyarete geldiği zamanda bir mağarada 300 yıl geçirmiş biri olarak ifade edilir. Dolayısıyla hikâyenin geçtiği zamanı 300 yıl daha geriye götürmek gerektiği düşünülebilir.

Mekân olarak ise yalnızca zâhidin uzlete çekildiği mağara (gâr) bir mekân olarak gözükmemektedir.

Kim devr-i Mesih'de bir âdem
Var idi büzürg ki mu'azzam

Terk eylemiş idi tâc u tahtı
Uyhudan açılmış idi bahtı

Bir gâriñ içinde itdi 'uzlet
Vaşşiler ile kııurdı ülfet

...

Üç yüze yitürmiş idi sâli
Bu hâlle geçdi cümle hâli (2-8)

Hikâyenin Özeti

Mesih zamanında, dünya nimetlerinden el çekip bir mağarada uzlete çekilmiş, üç gecede bir badem ile iftar eden bu şekilde üç yıl geçirmiş akı başında, ulu bir kişi varmış. Günlerden bir gün karanlık gönüllerin kandili Mesih peygamber gezintiye çıktığında lutfedip bu zâhidi ziyaret etmiş. Zâhid de onu hoş karşılamış, karşılıklı hal hatır soruşmuşlar. O anda şeytan zâhidin aklını başından almış. Zâhid Mesih'in ziyaretini kendisinin artık "olgunlaştığı" hissiyle kibre kapılmış ve şöyle demiş: "İsa'yı görün ki teklifsizce ayağıma kadar geldi. Yaptığım bunca ibadet, gösterdiğim çaba dünyadan el etek çekmem zayi olur mu?"

Yine bu zamanda namazla ilgisi olmayan meşhur bir rind varmış. Hep kötü işlerle meşgulmüş. Dimağı nursuz bir alçak olan bu rindin gözü kadehten başka bir şey görmezmiş. Namazın tadını almamış ve bunu ancak başkalarından işitirmiş. Bunlardan nasibini alamamış olan rind dünyanın hevâ ve hevesine kendisini kaptırmış, melekler onun kötülüklerini yazmakta aciz kalmıştı. O kabahati çok, namı kara, bedbaht rind, gezintiye çıktığı bir gün İsa peygamber ile zâhidi gördü. Onlara yaklaşıp birbirlerine gösterdikleri ihtiramı ve söyleşmelerini duydu. Böylelikle hidayete yaklaştı ve mutluluk kapısı ona açıldı. Yüzünü yere sürdü ve kederle âh etti. Sonra, "Ey rahmeti çok Rahman ve Rahim olan, isyan içinde olanların suçlarını bağışlayan Allah, iki cihan padişahı o seçkin Muhammed peygamberinin aşkına bu berbad gönüllü, yüzü kara ve günahkârına kalma" dedi. Çok ağladı, akı başından gitti ve o anda kendisini kaybetti. Bağışlayıcı olan Allah'a sığınıp gönülünden tövbe etti. Sözün kısası, o isyana batmış zâhid kanlı gözyaşları akıttı.

Zâhid, bu çaresiz rindi görünce canı acıdı, kanı kurudu şaşırıldı ve içine ateş düştü. Onu hemen Mesih'e gösterdi ve bu talihsizi rindi gördün mü dedi. Bu yoldan çıkmış şahıs suçlarına lanet eder. Sürekli sarhoş ve necis olan bu şahıs ibadet nedir bilmez. Bu zavallı rindin durumu budur. Ben sana bu kadar ibadet ettim, dergâhına isteklerimi arz ettim. Ey Rabbim bir hatam olduysa bunu bana göster. Bu denli hizmetim ve buna baktıkça üzüntülerim var. Üzüldüğüm şey, bu alçak rindi hayat veren cennete koysan bana eziyet olur. Onun yüzünü cennette görsem cennete girmem.

Zâhid, bu kibre kapıldı ve Allah katında nefret edilen biri oldu. Allah'ın azamet ve kahır denizi tufana döndü ve hemen Cebrail'e emir verdi. Var İsa'ya selam et ve ona dediklerimi ilet. O kibre kapılmış ham sofu üzülmesin. Benim onun ibadetine ihtiyacım yok, böyle kullar benim kapıma sığmaz. Ben bu aldatıcılığa bakmam, gönül saflığına bakarım. O kıskanç, gururlu ve gaflette olan zâhid, ettiği ibadetleri bana minnet eder. O zâhîde söyle ah etmesin, ben onu dergâhıma kabul ettim. Ettiği çabalarla vücudu ip gibi olsa da o cehenneme gider, bu cennete.

Bu acayip gurur içinde kötü yolda olan zâhid rıza gösterip teslim oldu. O şuursuz riyakâr zâhid cahilliğiyle ümitsizliğe düştü. Ey akli başında olan kişi, o fakirin gururu ayaklar altına alındı.

Ey akli başında olgun kişi, Allah'ın erenlerinden gafil olma. Onların bastıkları şifalı sürme, baktıkları da göze ilaçtır. Ey aydınlık dileyen, onlar şüphesiz ki Allah'ın zatına mazhar olmuşlardır. Hoş karşılanan bir topluluk vardır ki bunların kimisi meczup kimi de mahbuptur. Bunların görünenleri harabelerde sakindir, gizli olanları ise Allah'a yakarmaktadır. Çeşitli tavırları vardır ve işleri hep aldatmacadır. Kimse hakkında ani karar verme çünkü onlar makbul kişiler olabilir ve düşkünlere hor bakma, onlar da Allah dostu veli kişiler olabilirler. Onlar, ehil olanlara görünürler ancak sıradan insanlara gizlidirler. Bu vefasız dünyaya aldanma, Allah'tan ümidini kesme ve evliyalardan da yardım dile. Ey merhameti çok, cömert ve koruyucu olan, her şeyi bilen ve bağışlayan Allah, Kadri'ye kerem kıl, inayet et ve onu mutluluk durağına ulaştır.

Mecmuanın Şekil ve İçerik Özellikleri

Mesnevinin yer aldığı mecmua, Almanya Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi (Universitätsbibliothek Leibzig) B. or. 73 numarada kayıtlıdır. 14.4x9.4 cm ölçülerinde, kahverengi meşin ve mıklepli cilt içerisinde. Toplam 212 varak tutarında olan mecmuadaki şiirler siyah, başlıklar sürh mürekkeple yazılmıştır. Mecmuanın mürettibi ve tertip edilme tarihiyle ilgili bir kayıt tespit edilememiştir. Ancak mecmuada şiirleri bulunan şairler içerisinde vefat tarihi en geç olan şairin Tıflî Çelebi (ö. 1070/1660) olması, mecmuanın 17. yüzyılda tertip edildiği konusunda hüküm vermeye imkân tanır. Mecmuada sonradan verilmiş olan sayfa numaraları, her bir varakta ikişer sayı atlanarak numaralandırılmıştır. Bu numaralandırmaya göre mecmuanın 2-16. sayfaları arasında Ali Şîr Nevâî'nin Hadis-i Erbain Tercümesi, 17-38. sayfaları arasında Molla Câmî'nin Hz. Ali'nin sözlerinin Farsça manzum tercümesi bulunmaktadır. Buradan sonra mecmuanın sonuna kadar çok sayıda "Lâedri" başlıklı manzum parça ve şiirle (71 tek beyit, 22 rubai, 1 gazel) birlikte Türk ve Fars şairlerinin çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış olan şiirleri bulunmaktadır.

Mecmuada en çok şiiri bulunan şairler ve şiir sayıları Örfî-i Şîrâzî (68 rubai, 2 gazel, 5 kıt'a), Molla Câmî (34 rubai ve Bahâristân'dan parçalar), Azmizâde Hâletî (32 rubai, 1 gazel), Nâtîkî-i Musûlî (20 rubai, 1 gazel), Kevkebî (13), Ömer Hayyam (10 rubai), Nev'î (2 muaşşer, 1 müsemmen, Gül-i Sad-berg) şeklindedir.

Mecmuada şiirleri yer alan diğer şairler; Sa'dî-i Şîrâzî (691/1292), Hâcû-yı Kirmânî (753/1352), Selmân-ı Savecî (778/1376) Kemal-i Hucendî (ö. 803/1401), Vahşî-i Yezdî (ö. 991/1583), Tâlib-i Âmûlî (ö. 1036/1626)'dir.

16. yy. şairleri: Kemal Paşazade (ö. 940/1534), Sun'î (ö. 1546'dan önce), Fuzûlî (963/1556), Sehâbî (ö. 971/1563), Kabûlî (ö. 1000/1591), Şemsî Paşa (ö. 988/1580), Makâlî (ö. 992/1584), Nev'î (ö. 1007/1599), Hâkânî (ö. 1015/1606), Bağdatlı Rûhî (1014/1606), Natîkî-i Musûlî, Tarzî Çelebi.

17. yy. şairleri: İlmî-i Bağdâdî (ö. 1020/1612), Kafzâde Fâizî (ö. 1031/1622), Ganî-zâde Nâdirî (ö. 1036/1626), Rızâyî Çelebi (ö. 1039/1629), Azmizâde Hâletî (1040/1631), Nev'î-zâde Atâyî (ö. 1045/1635), Şerîfî Efendi (ö. 1049/1639) Riyâzî (1054/1644), Şeyhülislam Yahya (ö. 1053/1644), Şerîf Sabrî (ö. 1055/1645), Sabûhî Dede (ö. 1057/1647), Şeyhülislam Bahâyî (ö. 1064/1654), Cevrî (1065/1654), Tıflî Çelebi (ö. 1070/1660), Mezâkî Çelebi, Hâşimî, Subhî, Dânişî.

Bu makalede çeviri yazılı metni verilecek olan Kadrî Efendi'nin Rind ü Zâhid konulu mesnevisi, mecmuanın 88a-90b sayfaları arasında yer almaktadır.

Ez Nigāh u Ğamze-i Kadri Efendi

mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün

1- Ğavvâş-ı cevâhir-i ma'ânî
Bu yüzden ider güher-feşânî

Kim devr-i Mesîh'de bir âdem
Var idi büzürg ki mu'azzam

Terk eylemiş idi tâc u tahtı
Uyğudan açılmış idi bahtı

Bir ğârın içinde itdi 'uzlet
Vaşşiler ile kııurdu ülfet

5- Üç gicede bir o merd-i huşyâr
Bir bâdem ile kııurdu iftâr

Bî-zâd u zevâde sîne pür-âh
Hac eyler idi o merd her-gâh

Olmış idi ol 'azîz tecrîd
Deryâ-ı muhît nûr-ı tevhîd

Üç yüze yitürmüş idi sâli
Bu hâlle geçdi cümle hâli

Günlerde meger Mesîh-i hoş-dem
Peyğamber-i Hudâ-yı 'âlem

10- Ol tîre gönüllerin çerâğı
Seyrân iderek otağ-ı verâ

Luftından aña kııup mürüvvet
Ol zâhidi eyledi ziyâret

Karşuladı zâhid itdi ikrâm
Görüşdi şorışdı tıtdı ârâm

Göñline girüp hemân 'azâzîl
'Aqlını başından itdi zâ'il

Mağrûr olup didi o zâhid
Ben n'olduğuma yeter bu şâhid

15- 'İsa'yı görüñ ki pür-te'essüf
Ayağıma geldi bî-tekellüf

Žāyi' mi olur ya bu 'ibādet
Bu kûşîş-i derd ile riyāzet

Hep başa bu sa'y u himmet midür
Ecr-i 'amel deryā-yı minnet midür

Ŧursun sen anı ço bu hevāda
Bu vesvesede bu mācerāda

Var idi meger o demde meşhūr
Bir rind-i cihān şalāhdan dūr

20- Olmışdı vücūdı cümleten heb
İf'āl-i zemīmede mürekkeb

Bir dūn idi hayra mağz-ı bî-nūr
Görür gözi idi cām-ı billūr

Almamış idi namāz dadın
İlden işidirdi ancak adın

Eylerti bu gūne bî-nevālîk
Deryā-yı hevāda āşnālîk

Yazmağda hemîşe seyyi' ātın
'Ācizdi melek anuñ berātın

25- Ol nāme-i siyāh pür-ķabāhat
Ol müdbir-i derūn bî-sa'ādet

Seyr eyler iken çıķup kenāre
EŦrāfında eyledi nezāre

Ol kîşver-i dīn-i bî-temīzi
'İsā ile gördi ol 'azīzi

Gūş itdi yakīn olup kelāmın
Birbirine 'izz ü ihtîşāmın

Hādī-i yakīn olup hidāyet
Feth oldu aña der-i sa'ādet

30- Rūyın yire sürdi bî-tahallūf
 Āh eyledi didi pūr-te 'essūf

Ey rahmeti çok Raḥīm u Raḥmān
 Bahşende-i cürm-i ehl-i 'iṣyān

'Aşkına Rasūl-ı müctebānuḡ
 Ey pādişāhı iki cihānuḡ

Ḥāl-i dil-i pūr-tebāhına ḡalma
 Bu mücrim ü rû-siyāha ḡalma

Aḡladı o deḡlü oldu bî-hūş
 İtdi özünü o dem ferāmūş

35- Luṡfına Raḥīm'üḡ oldu rāḡıb
 Biḡ cān u dille oldu tāib

Söz muḡtaşar ol ḡarīḡ-i 'iṣyān
 Aḡladı aḡıtdı dīdeden ḡan

Bu yaḡa gör imdi n'oldı ḡālet
 Ol zāhid-i ḡuşk u bî-sa'ādet

Baḡdı göricek o nā-tüvānı
 Cānı acıdı ḡurıdı ḡanı

Görince anı olup müşevveş
 Cānına bıraḡdı 'ucbī āteş

40- Gösterdi hemān Mesīḡ'e anı
 Gördüḡ mi bu müdbir-i cihānı

Cürmine ider recīm-i la'net
 Bir şaḡş durur o bî-hidāyet

Bilmez nice nesnedür 'ibādet
 Saḡ mest-i hemişe bî-tahāret

Manzūrı budur bütün cihānuḡ
 Ser-defter-i rind-i bî-nevānuḡ

Bu deḡlü saḡa 'ibādet itdüm
 Dergāhuḡa 'arż-ı ḡācet itdüm

- 45- Bir cürm-i haṭâ mı oldu vâkı'^c
Yâ Rab baña it bu sırrı şâyi'^c
- Bu deñlü hûkûḡ-ı hıdmetüm var
Bağdıḡça buña melâletim var
- Budur elemüm ki işbu dūnı
Bu esfel-i nâs u pür-cününü
- Ḳorsañ girü huld-ı cân-fezâya
Zulm olmış olur bu mübtelâya
- Taḡḡıḡ budur behište girmem
Rūyını anuḡ orada görsem
- 50- Zehrine faḡîr oldu maḡrūr
Dergâh-ı Ḥudâ'dan oldu menfūr
- Deryâ-yı celâl itdi tūfân
Cibrîl-i emîne kıldı fermân
- ‘İsâ’ya didi varup selâm it
Benden aña nice kelâm it
- Benden disün olmasun şikeste
Ol zâhid-i huşk-ı ḡod-pereste
- Yok ṭâ' ate ihtiyâc bende
Şıḡmâz bu ḡapuya eyle bende
- 55- Baḡmam bu firîb-i dil-peziere
Ben ḡâzır u nâzıram zâmîre
- Ol pür-ḡased u ḡurūr u ḡaflet
Eyler baña ṭâ' atini minnet
- O zâhide söyle çekmesün âh
İtdüm ben anı ḡabûl-ı dergâh
- Cehdile vücûdı olsa rişte
Ol dūzaḡa bu gider behište
- Teslîm ü rızâya buldı ol râh
Bu ‘aceb ḡurūr içinde ḡümrâh

60- Ol zāhid-i bī-şu‘ūr-ı sālūs
Nādānlığıle ҡaldı me ‘yūs

Oldı o faķırūñ ey ĥired-mend
Pāy-ı ‘amele ĥurūrı pā-bend

Ey kāmīl-i kār-dān-ı ‘āķil
Merdān-ı Ĥudā’dan olma ĥāfīl

Başdıķları ĥāk-i tūtīyādur
Baķdıķları ‘ayn-ı kīmyādur

Düşmişdür olar eyā nigū-fer
Bī-şāibe nūr-ı zata mażhar

65- Bir ҡavm durur bular ki mergūb
Meczūb kimi kimisi maĥbūb

Zāhırleri sākīn-i ĥarābāt
Bāṭnları ‘ālim-i münācāt

Cünbişleri var ĥüne ĥüne
Hep işleri na‘l-bāz ĥüne

Hiç kimse kim ĥözetme nāĥāh
Şāyed ki ola ķabūl-ı dergāh

Ĥor baķma ĥedāya olma pürtāb
Şāyed ki ola o ķuṭb-ı aķṭāb

70- Ehline olar ķamu ‘ayāndur
Ammā ki ‘avāmdan nihāndur

Aldanma cihān-ı bī-vefāya
Ol cān ile bende evliyāya

Hiç kesme ümīdiñi Ĥudā’dan
Ĥimmet ṭaleb it hem evliyādan

Ey raĥmeti çok Kerīm ü Settār
Dānende-i pādişāh-ı Ėaffār

Ėadri’ye kerem ķıl it ‘ināyet
Ser-menzilin it anuñ sa‘ādet

Sonuç

16. ya da 17. yüzyılda yaşamış olduğu düşünülen Kadrî mahlaslı şairin bir mecmuada rastlanan muhtasar manzum bir *Rind ü Zâhid* hikâyesi bu çalışma ile gün yüzüne çıkmış olacaktır. Mecmua içerisinde şiirleri bulunan şairler arasında vefat tarihi en geç olan şairin Tıflî Çelebi (ö. 1070/1660) olması, mecmuanın 17. yüzyılda tertip edildiği düşüncesini uyandırır. Günümüzde Kadrî mahlaslı Antepli bir şairin *Divan*'ı elde mevcuttur ancak bu *Divan* içerisinde çalışmaya konu olan manzûme bulunmamaktadır. Öte yandan zikredilen yüzyıllarda yaşamış Kadrî mahlaslı şairlerin biyografilerinde de böyle bir eser yazdıklarına dair bir iz bulunmamaktadır.

Klasik doğu edebiyatlarında sürekli çatışma hâlinde olan bu iki tipin müstakil bir eser mahiyetinde, Türk edebiyatında bilinen ilk ve tek *Rind ü Zâhid* Fuzûlî'ye aittir. Farsça kaleme alınmış olan eserin Sâlim tarafından 1220/1804 yılında Türkçe'ye tercümesi yapılmıştır. Fuzûlî'nin eseri baba-oğul ağzından zâhid ve rind temsilinde aktarılırken bu yazıda konu edilen Kadrî'nin mesnevisinde böyle bir temsil söz konusu değildir. Henüz ilk beyitlerde Mesih devrinde geçtiği ifade edilen bu muhtasar mesnevi, bir mağarada inziva halinde olan zâhidin Hz. İsa'nın onu ziyaret etmesi ve bu durum karşısında kibre kapılması, ibadetle ilgisi olmayan bir rindin gönülden tövbesinin kabul edilmesi ancak zahidin bunu kabullenememesi ile devam eder. Hikâye, zâhidin de teslimiyet gösterip Allah'a sığınması ve Allah nasihatleri ile son bulur.

Mesnevide şairin son beyitte kendisine ettiği dua dışında, klasik mesnevi bölümlerine rastlanmaz. Şairin vezin ve kafiye gibi şiir tekniği bakımından başarılı olduğu söylenebilir. Esasen günümüz için de geçerli olabilecek mesajlar veren, tahkiyevî bir kıssa olarak da değerlendirilebilecek bu mesnevinin açık ve anlaşılır bir anlatımı vardır.

Kaynaklar

- Aktaş, Ş. (2013). Anlatma esasına bağlı edebi metinlerin tahlili (teori ve uygulama). Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Ayan, H. (1993). *Rind ile zahid, Fuzulî*. MEB Yayınları.
- Ekinci, R. (2014, 22 Şubat). Kadri, Receb Efendi. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-receb-efendi>
- Kaplan, Y. (2014, 10 Temmuz). Kadri Bey. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-kadri-bey>
- Karagözlü, V. (2014, 2 Nisan). Kadri, Abdülkadir, Şeyhülislam Abdülkadir Efendi. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-abdulkadir-seyhulislam-abdulkadir>
- Kartal, A. (2013). *Doğu'nun uzun hikâyesi, Türk edebiyatında mesnevi*. Doğu Kütüphanesi.
- Köksal, M. F. (2013, 9 Eylül). Kadri. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri>
- Külahlıoğlu, M. (1997). Kadri hayatı, edebî kişiliği ve divanının transkripsiyonlu metni (Tez No.61540) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Mecmua, Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi (Universitätsbibliothek Leibzig) B. or. 73.
- Sucu, N. (2004). Sâlim, hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve Rind ü Zâhid tercümesi (inceleme-metin) (Tez No.148334) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sucu, N. (2007). Sâlim ve muhâvere-i Rind ü Zâhid adlı eseri. TÜBAR XXII, 119-148.
- Şentürk, A. A. (1996). Klasik Osmanlı edebiyatı tiplerinden sûfi yahut zâhid hakkında. Enderun Kitabevi.

Yılmaz K. H. (2014, 5 Aralık). Kadrî Çelebi. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-kadri-celebi>

Yılmaz K. H. (2014, 11 Aralık). Kadrî, Suûdizâde Seyyid Abdülkadir b. Mir Hasanzâde Suûdî Mehmed Efendi. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-suudizade-seyyid-abdulkadir>

